

knowledge, and the addition of a synergetic approach will provide a deeper understanding of the ambiguity of the COVID pandemic on self-organization in today's world. **Research results.** The COVID-19 pandemic has shown a disastrous path of educational reforms with distance learning, as the process of forming a person's worldview is lost. Experiments with the capitalization of education, which provide for the creation of a "rating passport" and reduce the duration of educational services in higher education, such as the Singapore educational model will be next. Thus, from the standpoint of economic centrism, they are trying to address the issue of human education in the new millennium. **Discussion.** A person must not only survive in difficult conditions, but also learn from them. Human experience has shown that negative circumstances, due to positive stress, stimulate many people all the reserves of the human spirit, psyche and physical body, provide opportunities to unleash their own potential. But there are also people who irresponsibly accuse everyone of ruining their lives and thus bring themselves to spiritual and moral decay. The end of the earthly life of such people becomes quite predictable. **Conclusion.** The COVID pandemic has shown humanity that we need to be much more afraid of the way we live currently than to be scared by viruses and bacteria. The worst pandemic on Earth is human selfishness, fear, indifference and greed. The pandemic of selfishness is manifested in the consumer relations between people, the destruction of earth's resources, hatred, wars, epidemics, famines, etc. And as a result - physical and spiritual illnesses. Some people benefit from these horrors and earn a lot of money on the tragedy of mankind. Therefore, the pandemic and the economic crisis are a lesson for us, through which humanity will gain wisdom and spiritual experience. Quarantine kills diversity and forces uniformity, especially in education. And every life situation gives a person the opportunity to get to know each other in a new way. Therefore, the world will definitely change, as long as human's brain, his worldview changes.

Key words: globalization, social networks, Internet, man, education, distance learning, ecological consciousness, viruses, bacteria.

УДК 001:891

Н.А. Ченбай

ТЕХНОКРАТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ)

Національний авіаційний університет; e-mail: chenbai@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3744-3166

Анотація. Стаття присвячена дослідженню технократичного мислення як складного, суперечливого явища в розвитку як індивідуальної, так і суспільної свідомості. Показано, що такий тип мислення формувався протягом усього часу становлення техногенної цивілізації. Зроблений акцент на протилежних оцінках результатів науково-технічного розвитку суспільства, які давалися гуманітарною думкою в останні десятиліття. Доведено, що означена проблема особливо загострюється в ХХІ ст., коли відбуваються зміни в економічному і соціокультурному просторах різних країн світу, які зумовлюють потребу детального аналізу і переоцінки того, що визначало розвиток суспільства в останні десятиліття. Обернуто, що технократичне розуміння людини як елемента системи, який не має самоцінності, може бути подолане лише за умов адекватної оцінки місця і ролі техніки й технологій у сучасному світі, в якому негативні результати технологічних перетворень стають причиною різноманітних кризових явищ.

Ключові слова: техніка, технології, технократизм, технократичне мислення, технократична свідомість, культура, техногенна цивілізація.

Вступ

Характерною рисою сучасної цивілізації став стрімкий розвиток науки, техніки і технологій, які трансформували не тільки сферу матеріального виробництва, а й усі інші сфери суспільного буття. Прогрес техніки завжди випереджав прогрес соціальний і культурний. Не викликає заперечень той факт, що за допомогою техніки і технологій, які з'явилися в останні десятиліття, вирішуються багато суспільних проблем. Проте, водночас, вони і породжують нові проблеми. Так, наукова діяльність, освіта на всіх її рівнях сформували зовсім новий, в етичному плані, прошарок людей, який вирізняється технократичним мисленням. Соціальний прогрес ці люди пов'язують безпосередньо з розвитком техніки й технологій, за допомогою яких будуть подолані різноманітні кризи – екологічна, демографічна тощо. Незважаючи на те, що технократизм залишається доволі розповсюдженим і впливовим, сучасна планетарна криза значно підірвала віру в необмежені можливості людини, оскільки все відчутнішим стає подвійний характер соціальних наслідків реалізації технократичних настанов. Така ситуація посилює антисциентичні і антитехнократичні тенденції, сутність яких є звинувачення науки й техніки в усіх проблемах людства, які загострилися останнім часом. Особливий, глобальний характер технократичного підходу, технократичного мислення в людській

діяльності, які впливають на спосіб життя багатьох людей, потребують соціокультурного аналізу цього явища, що актуалізує дане дослідження.

Мета і завдання

Виявлення особливостей технократичного мислення на сучасному етапі розвитку техногенної цивілізації, що дозволить сформулювати адекватне ставлення до цього феномену, та окреслити можливі шляхи подолання його негативних наслідків у нових соціокультурних реаліях.

Методологія дослідження

У процесі дослідження застосовано принцип історизму, який дозволяє розглянути особливості становлення й розвитку технократичного мислення в контексті трансформацій, які відбуваються в усіх сферах суспільного буття впродовж останніх десятиліть. Порівняльний аналіз допомагає окреслити відмінності між технократичним і антитехнократичним підходами щодо оцінки перспектив і наслідків науково-технічного розвитку. Міждисциплінарний підхід дозволяє всебічно розглянути сутність технократичного мислення як різнопланового і суперечливого феномену сучасної духовної культури.

Результати

Початок минулого століття ознаменувався тим, що високий рівень розвитку науки і техніки дозволив розкрити нові аспекти їхнього зв'язку з різними сферами людської життєдіяльності: з поступом

історії, культурою, природою людини. Промислова революція в провідних країнах світу завершилася масовим використанням машин у виробництві та появою у провідних країнах світу численого прошарку науково-технічних фахівців. Технізація розповсюджувалася швидкими темпами, змінюючи якість життя людей. Так, склалася нова соціокультурна ситуація, коли техніка почала відігравати домінуючу роль у культурі. В цьому контексті М.Бердяєв писав: «Не буде перебільшенням сказати, що питання про техніку стало питанням про долю людини і долю культури. В часи маловір'я...єдиною сильною вірою сучасної цивілізованої людини залишається віра в техніку, в її міць і безкінечний розвиток. Техніка є останньою любов'ю людини, і вона готова змінити свій образ під впливом предмета своєї любові. І все, що відбувається зі світом, живить цю нову віру людини» (Бердяєв, 1933: 3). Мислитель попереджав про небезпеку, з якою може зіткнутися людство. Так, з одного боку, з технікою зв'язане виникнення культури, без неї неможливо уявити подальший розвиток останньої, але з іншого – захоплення технікою домінуючих позицій у культурі неминуче приведе останню до загибелі. Адже техніка, за словами М. Бердяєва, прагне раціоналізувати дух і поневолити людину, перетворивши її на машину.

Технократичні ідеї виникли не спонтанно, а мали давню передісторію, що відображала реальні зміни в суспільстві, які відбувалися під впливом науки і техніки. Передумовою виникнення технократичної концепції став пошук вирішення проблеми, що постала перед інженерами в нових умовах капіталістичного підприємництва, коли вони намагалися поділити контроль над виробничим процесом і робітничим класом із нетехнічними менеджерами. На підтримку означеної концепції в США виник суспільний рух, головні принципи й програма якого корелювалися з ідеями американського економіста, соціолога і футуролога Т. Веблена. В своїй праці «Інженери і цінова система» він критикував дії фінансових магнатів, які є «експертами в цінах, прибутках і фінансових маневрах;...і, при цьому, не будучи компетентними в технологіях, користуються беззастережною свободою дій як промислові магнати» (Веблен, 2018). Так, мислитель обстоював позицію, яка одразу знайшла багатьох прихильників, щодо необхідності відведення провідної ролі в розвитку економіки та прийнятті управлінських рішень у політиці фахівцям-технологам.

Новий сплеск інтересу до ідей Т. Веблена і його прибічників виник із настанням на Заході нової технократичної хвилі. Свого часу висвітленню особливостей процесу технократизації суспільного життя і свідомості присвятили свої праці представники американського неотехнократизму, серед яких А. Берлі, Дж.Бернхем, У. Ростой, Дж. К. Гелдбрейт та ін., які стверджували, що в майбутньому прогрес суспільства стане неможливим без технічного і технологічного розвитку. Французький соціолог Ж. Фурастьє у низці праць обстоював ідею, що лише інтенсивний розвиток науки і техніки дозволить людству

еволюціонувати в бік створення суспільства, позбавленого політичних, соціальних та релігійних конфліктів. При цьому прогресивний розвиток техніки дослідник розглядав як самостійний, незалежний від суспільних відносин, процес. Технократичний оптимізм був притаманний і американським футурологам. Зокрема, Д. Белл та Дж. Нейсбіт у своїх доробках створили схожі теоретичні картини майбутнього світу, в яких надали детальну характеристику нової соціальної системи, окресливши особливості трансформацій, які відбуватимуться в американському суспільстві в умовах комп'ютерної революції. На думку цих дослідників, вони носитимуть винятково позитивний характер та нададуть людству можливість прогресувати в напрямку розвитку людської індивідуальності, гуманізму та свободи.

Е.Тоффлер у «Третій хвилі» описав майбутнє людства як повернення до доіндустріальної цивілізації на новій технологічній основі. На підтвердження думки, що в недалекому майбутньому з'являться можливості покращити роботу головного мозку людини за допомогою ЕОМ, автор наводить міркування одного з провідних психоневрологів світового рівня доктора Ф. Клайна: «У малюків, які зростатимуть серед розумних, тямущих і чуйних людей, тобто в складному і стимулюючому середовищі, може розвинутися сукупність зовсім інших здібностей. Якщо малюки вміють залучати собі на допомогу середовище, що їх оточує, вони стають менш залежними від батьків у ранньому віці; здатні набути вміння відчувати майстерність або компетенцію. Вони ж можуть дозволити собі бути допитливими, займатися дослідженнями, бурхливо фантазувати і засвоїти таке ставлення до життя, коли проблеми вирішуються, а не стають непереборною перешкодою. Все це може сприяти змінам і в самому головному мозку» (Тоффлер, 1999). Як бачимо, дослідник високо оцінював перспективи майбутньої високотехнологічної культури, коли кожне нове покоління людей набуватиме особливих навичок і компетенцій. У контексті нашого дослідження варто відзначити, що з багатьма прогнозами майбутнього О. Тоффлера можна погодитися, оскільки деякі інноваційні технології, про які він писав у своїх творах, уже впроваджені в життя й отримали позитивні відгуки в суспільстві. Та, як показала практика, багато інновацій так і не виправдали ті сподівання, які покладалися на них класиками футурологічної думки. Зокрема, комп'ютеризація освіти або «гра з клавіатурою з дитинства» не посприяли тому, щоб нове покоління зростало розумнішим, допитливішим та високоморальним.

Ключові ідеї представників неотехнократизму отримали подальший розвиток у «Проекті Венера» (1994 р.) Ж. Фреска та Р. Медоуз, який впроваджується в життя некомерційною міжнародною неурядовою організацією з одноімменною назвою. Жак Фреско, який займається розробкою проекту майже все своє життя, вважає його цілісною соціально-економічною системою, в якій автоматизація і технології будуть розумно

інтегровані в усі суспільні сфери, що дозволить суттєво підвищити рівень життя людей. У рамках проблематики проекту, людині пропонується нова система цінностей існування, яка включає турботу і піклування як про зовнішнє середовище, так і про всіх людей, що відповідає природі людських потреб. Розробники проекту вже представили конкретні пропозиції, втілення яких дозволить створити нові можливості для досягнення миру та сприятиме стійкому розвитку, який деякі дослідники вважають найперспективнішою ідеологією ХХІ ст. (4).

Останні дослідження переконливо доводять, що більшість прогнозів розвитку суспільства, зроблених соціологами і футурологами минулих десятиліть, здійснилися, передусім, у сфері інформатизації, яка сама по собі не вплинула на формування нового соціокультурного устрою. Через це сьогодні не можна ігнорувати того факту, що оптимістичні технократичні ідеї піддаються різкому осуду й не приймаються більшістю. Як справедливо відмічає в цьому контексті А. Миронов, «в усіх перерахованих властивостях технократичного мислення прихований і «могильник» – утопізм. Неадекватність технократизму світові – ось та причина, через що необхідно протистояти технократичному мисленню» (Миронов, 1999: 7). Інший дослідник Е. Баталов, аналізуючи утопію як соціокультурне явище, відмічає особливості технократичної утопії: «Плануючий в ній принцип раціональності і ефективності не робить ніяких «знижок» на специфіку соціального, виступаючи як пробний камінь моральності, політики, культури. Логічним наслідком такого підходу є прихід до влади в утопічному суспільстві «повелителів» техніки й учених, які витіснять політиків і суспільних функціонерів та перебудують життя суспільства на машинний лад» (Баталов, 1989).

Поряд із технократичною в філософській і соціологічній думці зародилася і отримала подальший розвиток антитехнократична позиція. Так, значний внесок у розробку антитехнократичних концепцій зробили М. Хоркхаймер, Т. Адорно, Г. Маркузе, Ю. Хабермас та ін., які виступали з критикою сучасної цивілізації й неодноразово робили спроби сформулювати нову соціальну альтернативу. Зокрема, М. Хоркхаймер та Т. Адорно, описуючи розвиток суспільства на новому історичному етапі, яке позиціонувало себе як раціонально-технічне, використовували термін «культуриндустрія». Г. Маркузе, в свою чергу, неодноразово виступав з різкою критикою культури індустріального суспільства, яка, на його думку, завжди загрожувала особистій свободі людини. За висновками цих мислителів, будь-які зміни в політиці повинні одночасно супроводжуватися змінами в усій культурі, оскільки ефективність функціонування соціальної системи визначається, в кінцевому підсумку, ефективністю людської діяльності.

У наш час техніка, технології розвиваються значно швидше, ніж людина може усвідомити, зрозуміти та прийняти можливі наслідки їхнього впливу на її життя. За словами А. Миронова, «навіть у розвинених країнах нові технології викликають зміни, до яких суспільство не може адаптуватися зі

швидкістю, яка є необхідною для їхнього безпечного використання» (Миронов, 1999: 6). А все невідоме, як показує практика, може викликати страх і неприйняття. Така ситуація сприяє популяризації сучасних концепцій, які намагаються протистояти тиску технократичної парадигми в світі. Виявляючи причини її виникнення, О. Зезюлько в своєму дослідженні ілюструє позицію одного з провідних фахівців знаменитої Силіконової долини Б. Джоя, викладену останнім у журналі «Wired» (2000 р.). Автор статті «Чому майбутнє не чекає нас?» переконує читачів, що «ми усі не потрібні майбутньому», та закликає на вищому рівні заборонити дослідження в сферах нанотехнологій, генної інженерії, робототехніки. За переконанням Б. Джоя, скоро вчені можуть створити і зробити масовими машини, що мислять. А такий шлях, на його думку, неодмінно приведе людство до катастрофи, оскільки машини замінять людину й знищать людський рід.

Обстоючи власну позицію щодо цієї проблеми, О. Зезюлько аргументує, що такий спосіб мислення властивий технофобам, які піддаються ірраціональному страху, і робить висновок, з яким можна цілком погодитися: безглуздо піддаватися страхам перед новітньою технікою і технологіями, які стрімко впроваджуються в наше життя, проте «науково-технічному прогресу на кожному його етапі повинна даватися зважена оцінка, яка враховує як його плюси, так і мінуси» (Зезюлько, 2010: 35). Йдеться про те, що небезпека ігнорування проблеми технофобії криється в тому, що її прояви можуть привести до серйозних соціальних наслідків: зокрема, до втрати культурної ідентичності, суттєвої роз'єднаності в суспільстві тощо.

Отже, як показав короткий аналіз технократичних концепцій, ключові ідеї їхніх авторів не могли не вплинути на формування особливого – технократичного – типу мислення, який на новому етапі розвитку техногенної цивілізації отримав можливість максимально реалізуватися. Проте, як доводять дослідники, технократизм не тільки прискорює процес модернізації суспільства, а й стає однією з причин загострення екологічної й соціальної криз.

Обговорення

Технічна реальність нерозривно пов'язана з культурою, соціумом і людиною. Використання техніки і підпорядкованість людського мислення технологічним процесам не могли не вплинути на формування його особливої форми з відповідною системою цінностей. Не дивлячись на гостру критику і спротив з боку антитехнократів, технократичний підхід до дійсності є визначальним у сучасному глобалізованому світі. Аналізуючи причини такої ситуації, А. Миронов слушно відмічає, що технократичне мислення має багато переваг порівняно з іншими його формами: «По-перше, йому властиві логічність і послідовність. По-друге, при використанні цього мислення звично й успішно вирішуються різноманітні завдання за раніше створеним алгоритмом (економічні, виробничі, інженерні і т.ін.). По-третє, технократичне мислення

позбавлене рефлексії щодо культури; це дозволяє, абстрагуючись від багатьох зовнішніх факторів, сконцентрувати увагу на головному завданні, спростити його до того, щоб воно могло бути вирішеним уже існуючими методами. По-четверте, для такого мислення практично відсутня різниця між живим і мертвим; навіть скоріше живе повинно підкоритися тим самим правилам, що й неживе» (Миронов, 1999: 4). Та основна небезпека технократичних настанов криється в тому, що вони завжди намагаються приховати той факт, що, в контексті алгоритмічного мислення, людина випадає з поля зору, підкорюючись технологіям. Для технократичного мислення характерним є ігнорування духовних запитів, потреб людини, тобто будь-яких факторів, які не піддаються розрахунку. Проте не можна цілком погодитися з думкою В. Зінченка, який стверджує, що для технократів «просто не існує категорій моральності і совісті, немає усвідомлення відповідальності і почуття провини» (Зінченко, 2000: 16-29). Насправді, ми маємо справу з іншою, відмінною від традиційної, системою цінностей окремої групи людей.

Небезпека від діяльності людей із вузьким мисленням криється в тому, що джерелом системи культурних цінностей для них виступає не суспільство загалом, а та вузькопрофесійна група, представником якої є цей індивід. Тобто такі люди опиняються поза загальними етичними нормами суспільства, оскільки їхня діяльність позбавлена контролю з його боку. Так, за висновком вітчизняних психологів: «Техніка намагається вмістити в себе науку про людину, розглядаючи її як гвинтик, ланку, компонент технічної або соціалотехнічної системи, як агента, а не суб'єкта діяльності» (Зінченко, Моргунов, 1994: 188-189). Інша сучасна дослідниця Т. Шоріна у своєму визначенні феномену технократичного мислення виділяє такі його особливості: «Це світогляд, істотними рисами якого виступає примаат засобу над метою, приватної мети над змістом і загальнолюдськими інтересами, символу над буттям і реальностями світу техніки (у тому числі й психотехніки) над людиною та її цінностями» (Шоріна, 2017: 79). Іншим суттєвим недоліком технократичного мислення, який щоразу повертає увагу, є спрощений погляд на реальні проблеми, які існують у сучасному світі.

На думку Л. Зайченко, яку цілком можна прийняти, сьогодні поширенню та популяризації цінностей технократизму сприяє «не тільки зростаюча залежність існування людини від техніки, а й ускладнення суспільно-політичних процесів, які потребують особливих моделей управління, заснованих на ідеях ефективності та раціональності» (Зайченко, 2018). Справді, як показав досвід становлення економіки в провідних країнах світу, позитивні зрушення відбуваються там, де в системі прийняття рішень технократи беруть активну участь. Та при цьому важливою умовою гармонійного розвитку суспільства залишається дотримання балансу між різними силами, які рухають суспільство вперед. У іншому випадку, як відмічав С. Кара-Мурза, «накопичення сили якою-небудь окремою соціальною групою, організацією,

або навіть окремою особистістю не може бути процесом, позбавленим цінностей. І чим більшою є ця сила, тим небезпечнішою є її претензія на автономію» (Кара-Мурза, 2002: 49).

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що прогресивний розвиток суспільства в майбутнього можливий лише за умови, коли виникає «оптимальне співвідношення між публічними політиками, бюрократією, менеджментом, який орієнтується на успіх, медіакратією і технократами... Оскільки технократ, як правило, керується довгостроковими поглядами на проблему, користуючись системною логікою в прийнятті рішення з політичних, економічних і соціальних питань... Справжній сучасний технократ усі рішення, які пов'язані з розвитком різних наукомістких виробництв, повинен приймати з урахуванням потенційних екологічних, кліматичних і медикобіологічних наслідків» (Милых, 2009). Як зазначали з цього приводу вітчизняні дослідники В. Онопрієнко та М. Онопрієнко, аналізуючи зміст поняття «технологічне суспільство», його особливістю повинна стати нова система цінностей, «яка базується на ідеалах креативної діяльності та творчої активності суверенної особистості» (Онопрієнко, Онопрієнко, 2014: 26).

Висновки

Як показав проведений соціокультурний аналіз особливостей технократичного мислення, діяльності людей із технократичним мисленням це справді складний феномен сучасної духовної культури, який ще потребує всебічного детального аналізу. Проте цілком очевидним є той факт, що негативні наслідки дій людей із технократичним світоглядом, які входять до складу урядів, парламентів та відіграють важливу роль у раціоналізації і оптимізації процесів прийняття рішень, можна зменшити, лише обравши правильний підхід до розуміння стратегії розвитку суспільства в майбутньому. Тобто будь-яке суспільство в наш час повинне йти «слідом за технологіями», не втрачає при цьому контроль над ними: техніко-технологічний і соціальний прогрес мають відбуватися одночасно. Інакше людству загрожує небезпека руйнування не тільки зовнішнього світу, а й духовного світу людини.

Список літератури

1. Бердяев Н. А. Человек и машина. Проблема социологии и метафизики техники / Н. А. Бердяев // Путь. – 1933. – № 38. – С. 3–38.
2. Веблен Т. Инженеры и ценовая система / Т. Веблен; [пер. з англ. под науч. ред. А. Смирнова]. – М.: НИУ ВШЭ, 2018. – 112 с.
3. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер; [пер. з англ.; науч. ред. П. С. Гуревич]. – М.: АСТ, 1999. – 782 с.
4. Цели и предложения Проекта Венера – Общественная Организация «Проектирование Будущего». Дата обращения 27 марта 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://designing-the-future.org/the-venus-project/aims-and-proposals/>.
5. Миронов А. В. Ценности технократизма / А. В. Миронов // Философский факультет МГУ им. М. В. Ломоносова. – Вып. 2. – М.: МГУ, 2009. – С. 5-12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://journals.rudn.ru/philosophy/article/view/11298>
6. Баталов Э. Я. В мире утопии: Пять диалогов об утопии, утопическом сознании и утопических экспериментах / Э. Я. Баталов. – М.: Политиздат, 1989. – 320 с. [Электронный

ресурс]. – Режим доступа: <http://www.marsexx.ru/utopia/batalov-v-mire-utopij.html#229>

7. Зезюлько А. В. Технократизм и его критика «антитехнократами» / А. В. Зезюлько // Гуманитарные и социальные науки. – № 2. – Ростов-на-Дону, 2010. – С. 28-35.

8. Зинченко В. П. Рассудок и разум в контексте развивающегося образования / В. П. Зинченко // Человек. – № 4. – 2000. – С. 16-29.

9. Зинченко В. П., Моргунов Е. Б. Человек развивающийся. Очерки российской психологии. – Изд. 2-е, уточ. и доп. – М.: Тривола, 1994. – 304 с.

10. Шоріна Т. Г. Технократизм як концепт соціальної теорії та тип мислення / Т. Г. Шоріна // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 2(26). – К.: НАУ, 2017. – С. 76-80.

11. Зайченко Л. М. Ідейні передумови формування технократизму як форми суспільної свідомості / Л. М. Зайченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова: Збірник наукових праць. – Вип. 28. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 94 с.

12. Кара-Мурза С. Г. Идеология и мать ее наука / С. Г. Кара-Мурза // (Серия: Тропы практического разума). – М.: Алгоритм, 2002. – 256 с.

13. Мильх А. Ю. Эволюция технократизма / А. Ю. Мильх // Научный вестник МГТУ ГА. Серия: История, философия, социология. – Вип. 142. – М.: 2009. – 256 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsennosti-tehnokratizma/viewer>

14. Онопрієнко В. І. Техногенне суспільство та техногенна цивілізація / В. І. Онопрієнко, М. В. Онопрієнко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 2(20). – К.: НАУ, 2014. – С. 22-26.

References

1. Berdyaev, N. 1933. *Chelovek i mashina. Problema sociologii i metafiziki tekhniki* [Man and machine. The problem of sociology and metaphysics of technology]. Moscow:Way.

2. Veblen, T. 2018. *Inzhenery i czenovaya sistema* [Engineers and Pricing System]. Moscow: NRU HSE.

3. Toffler, E. 1999. *Tret'ya volna* [The third wave]. Moscow: AST.

4. Czeli i predlozheniya Proekta Venera – Obshestvennaya Organizatsiya «Proektirovanie Budushhego», 2016. [Goals and proposals of the Venus Project - Public Organization "Designing the Future"].

5. Mironov, A. 2009. *Czennosti tekhnokratizma* [The values of technocratism]. Moscow: Moscow State University.

6. Batalov, E. 1989. *V mire utopii: Pyat' dialogov ob utopii, utopicheskom soznanii i utopicheskikh e'ksperimentakh* [In a world of utopia: Five dialogues on utopia, utopian consciousness and utopian experiments]. Moscow: Politizdat.

7. Zezyul'ko, A. 2010. *Tekhnokratizm i ego kritika «antitekhnokratami»* [Technocratism and its criticism by "anti-technocrats"]. Humanities and social sciences, № 2. Rostov-on-Don.

8. Zinchenko, V. 2000. *Rassudok i razum v kontekste razvivayushhegosya obrazovaniya* [Reason and reason in the context of developing education]. Person, № 4.

9. Zinchenko, V., Morgunov, E. 1994. *Chelovek razvivayushhhsya. Ocherki rossijskoj psikhologii* [Developing person. Essays on Russian Psychology]. Moscow: Trivola.

10. Shorina, T. 2017. *Tekhnokratizm yak kontsept sotsialnoi teorii ta typ myslennia* [Technocracy as a concept of social theory and type of thinking]. Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, 2(26): 76-80.

11. Zaichenko, L. 2018. *Ideini peredumovy formuvannia tekhnokratyzmu yak formy suspilnoi svidomosti* [Ideological preconditions for the formation of technocracy as a form of social consciousness]. Collection of Science Works. Kiev: Type of NPU im. M.P. Dragomanova.

12. Kara-Murza, S. 2002. *Ideologiya i mat' ee nauka* [Ideology and her mother science]. Moscow: Algorithm.

13. Mily'kh, A. 2009. *E'voluytsiya tekhnokratizma* [Evolution of technocratism]. Scientific bulletin of MSTU GA. Series: History, philosophy, sociology. Moscow.

14. Onopriienko, V., Onopriienko, M. 2014. *Tekhnohenne suspilstvo ta tekhnohenna tsyvilizatsiia* [Man-made society and man-made civilization]. Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, 2(20): 22-26.

Н.А. Ченбай

ТЕХНОКРАТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ (СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ)

Статья посвящена исследованию технократического мышления как сложного, противоречивого явления в развитии как индивидуального, так и общественного сознания. Показано, что такой тип мышления формировался на протяжении всего периода становления техногенной цивилизации. Сделан акцент на противоположных оценках результатов научно-технического развития общества, которые давались гуманитарной мыслью в последние десятилетия. Доказано, что данная проблема особенно обострилась в ХХI в., когда происходят изменения в экономическом и социокультурном пространствах разных стран мира, обуславливающие потребность детального анализа и переоценки всего, что определяло развитие общества в последние десятилетия. Обосновано, что технократическое мышление человека как элемента системы, не имеющего самооценности, может быть преодолено лишь при условии адекватной оценки места и роли техники и технологий в современном мире, в котором негативные результаты технологических преобразований становятся причиной различных кризисных явлений.

Ключевые слова: техника, технологии, технократизм, технократическое мышление, технократическое сознание, культура, техногенная цивилизация.

N. Chenbay

TECHNOCRATIC THINKING IN MODERN SOCIETY (SOCIOCULTURAL ANALYSIS)

Introduction. The article is devoted to the study of technocratic thinking as a complex, contradictory phenomenon in the development of both individual and social consciousness. **The aim and tasks** are the analysis of the type of thinking formed throughout the entire period of establishing of technogenic civilization. **Research methods.** The principle of historicism, applied in the study, made it possible to identify the peculiarities of the formation and development of technocratic thinking in the context of transformations taking place in all spheres of social life over the past decades. Comparative analysis helped to highlight the differences between technocratic and anti-technocratic approaches to assessing the prospects and consequences of scientific and technological development. The interdisciplinary approach made it possible to comprehensively consider the essence of technocratic thinking as a contradictory phenomenon of modern spiritual culture. **Research results.** The emphasis is placed on the opposite assessments of the results of scientific and technological development of society, which were given by humanitarian thought in recent decades. It has been proven that this problem has become especially acute in the 21st century, when changes are taking place in the economic and socio-cultural spaces of different countries of the world. **Discussion.** It has been substantiated that the technocratic thinking of a person as an element of a system that has no intrinsic value can be overcome only on condition of an adequate assessment of the place and role of technique and technology in the modern world. **Conclusion.** Sociocultural analysis of the features of technocratic thinking in the modern world has led to the conclusion that this is a complex phenomenon of modern spiritual culture, which still requires detailed research. The negative consequences of the actions of technocrats, who are assigned a key role in rationalizing and optimizing decision-making processes, can be reduced only by choosing the correct approach to understanding the strategy for the development of a society that should not lose control over technology. Otherwise, humanity is in danger of destroying not only the external world, but also the spiritual world of man.

Key words: technique, technology, technocracy, technocratic thinking, technocratic consciousness, culture, technogenic civilization.